

BIURO REDAKCYI

Ulica Górnych Młynów,
Nr. 122.

Przedpłata dla prenumeru-
jących Przegląd lekarski
wynosi:

rocznie 2 złr w. a.
półrocznie 1 złr. w. a.

DWUTYGODNIK HIGIENICZNY

Organ Towarzystwa lekarskiego krakowskiego i Towarzystwa lekarzy
galicyjskich we Lwowie.

Poswięcony Higijenie publicznej i prywatnej, oraz sprawom Orga-
nizacyi służby zdrowia i stosunkom Zawodu lekarskiego.

Wydawany pod redakcją

Doc. Dr. Grabowskiego i Prof. Dr. Janikowskiego

W KRAKOWIE.

Wychodzi w Krakowie
dwa razy na miesiąc,
w objętości 1/2 arkusza.

Przedpłata na sam Dwuty-
godnik higieniczny wynosi:

w Krak. rocznie	2	zł.	20	c
" półrocz.	1	zł.	10	"
z przesył. rocznie	2	zł.	50	"
" półrocz.	1	zł.	25	"

Petycja w sprawie ustawy budowniczey dla Galicyi wystósowana do Sejmu przez Towarzystwo lekarzy galicyjskich we Lwowie.

Referat Dr. B. Sérkowskiego, Lékarza sądowego i szpitalnego
w Brzeżanach.

(Dokończenie.)

Skreślone stosunki higieniczne od czasu ery au-
tonomicznej, zamiast polepszać się, pogorszyły się, pod
wielu względami. Gdy przedtém bowiem urzędy obwo-
dowe, później starostwa lub urzędy powiatowe, potwier-
dzały plany nowych budowli i miały jaki taki nadzór,
nad budowlami nowo powstającymi; to od r. 1866 po-
licya budownicza i ogniowa podług §. 27 lit. k. usta-
wy gminnej należy do własnego zakresu działania gmin,
a tylko w razie rażących błędów, i usterków życiu
wprost zagrażających, mogą się wdawać władze pań-
stwowe. Wiadomo jednakże Wysokiemu Sejmowi, jak
nieudolnie policya w ogóle, a nadewszystko policya
budownicza i ogniowa, bywa przez gminy wykonywana.
Poczęści z nieświadomości, poczęści z braku ustaw, na
którychby się zarządy gminne oprzeć mogły, po części
z braku odpowiedniej władzy wykonawczej, lub wresz-
cie niekiedy z pobudek osobistych, policya budownicza
zostaje w zupełném zaniedbaniu, i dlatego to powstają
w naszych drugorzędnych miastach i miasteczkach o-
bce jeszcze nowe ulice, zaledwie kilka stóp széro-
kości mające, w skutek czego stają się one wkrótce
stkiem błota, nieczystości, obrzydliwej woni i zaduchów,
rozszerzających choroby nagminne, w sposób w innych
krajach nieznan. Ale nawet w projektowanych usta-
wach budowniczych, dla miast pierwszorzędnych, naszej
provincyi dla Lwowa i Krakowa, zresztą nader dokła-
dnych, część sanitarna nie jest dostatecznie uwzględnio-
ną, nie ma tam np. oznaczenia, jaka może być najmniej-
sza dozwolona szérokość ulicy, (w Czechach najmniej-
sza szérokość ulicy dozwolona wynosi 6 sążni), jaką
może być najmniejsza powierzchnia okien w stosunku
do przestrzeni mieszkalnej itp. Nadto i przepisy obe-
cnie w tych miastach obowiązujące, jakkolwiek niedo-
stateczne, bywają i tak omijane i to częstokroć dla te-
go, że instancje wyższe, z braku jasnej ustawy ogól-
nej, odrzucają najsluszniejsze orzeczenia magistratów,
z ujmą strony higienicznej miast, przez co np. w spra-
wie przepierzania sieni w tych miastach, w ostatnich
latach rażące powstały nadużycia.

Z tych samych wychodząc pobudek, Sejmy innych
krajów rakuzkich dawno już wydały odpowiednie usta-
wy budownicze, np., w Czechach wydaną została ustawa

taka w r. 1864, na Morawie w r. 1869; w Królestwie
Polskiem o ile nam wiadomo istniał bardzo szczegółowo
wypracowany projekt ustawy budowniczey, którego wej-
ście w życie przeszkodziły tylko wypadki r. 1863. W kra-
jach zachodnich rządy, widząc w poprawie stosunków
higienicznych miast także podniesienie dobrobytu mie-
szkańców, ich umoralnienie, a tém samém interes bogac-
stwa narodowego, nie tylko baczą na to, iżby nowe u-
lice i domy w nich zgodnie z zasadami higieny były
budowane, ale nadto miliony łożą na przebudowanie
ulic starych, ciasnych, i poprawienie ich zdrowotności.

Tém większego starania o zachowanie jak naj-
większej ilości sił roboczych potrzebuje Galicyja, jako
kraj stosunkowo w ludność ubogi, w którym o robotni-
ka popyt jest tak wielki.

Towarzystwo lekarzy galicyjskich, uważa za swój
wzniosły obowiązek zgodnie z uchwałą 2go Zjazdu lé-
karzy i przyrodników polskich, wskazać Reprezentacyi
kraju, powyżej wymienione niedostatki i strony ujemne
w stosunkach higienicznych naszego kraju, a dążąc do
ich poprawy, ma zaszczyt upraszać:

Aby Wysoki Sejm polecił Wys. Wydziało-
wi krajowemu, z przybraniem ludzi fachowych
zająć się wypracowaniem projektu ustawy
budowniczey dla Galicyi a przynajmniej dla
jej miast i miasteczek, w duchu powyżej wy-
łuszczonego, który to projekt mógłby na naj-
bliższej kadencji sejmowej, pod obrady i u-
chwałę Wys. Sejmu być przedłożonym.

Regulamin czynności stałej komisji sanitarnéj krakowskiej.

Wypracowany przez Dra B. Lutostańskiego, Członka Kom. Sanit.
(Zatwierdzony przez Radę Miejską krakowską dnia 20 marca 1876
roku w myśl uchwały tejże Rady z dnia 23 grudnia 1875 r.).

§. 1. Do zakresu działania stałej komisji sani-
tarnéj miasta Krakowa należy:

a) Zbadanie miejscowych wpływów dla zdrowia
mieszkańców szkodliwych;

b) Przedstawianie Radzie miejskiej wniosków lub
projektów do odpowiednich przepisów sanitarnych lub
urządzeń mających na celu ochronę lub polepszenie
ogólnego zdrowia mieszkańców;

c) Udzielanie opinii we wszystkich sprawach sa-
nitarnych do zakresu działania Magistratu należących
(§. 109 st. gm. lit. h, i, k, m, n).

d) Dawanie opinii o projektach do przepisów lub
rozporządzeń przedstawianych Radzie miejskiej, a ma-
jących związek z pielegnowaniem zdrowia mieszkańców,

tudzież udzielanie opinii o planach wszelkich robót publicznych przez gminę przedsięwziętych, o ile takowe zostają w związku ze zdrowiem powszechnym;

e) Wypracowanie na zasadzie obowiązujących ustaw i rozporządzeń projektów do instrukcji dla Magistratu, urzędników miejskiej służby zdrowia, lub innych urzędów miejskich, w przedmiocie czynności policyjno-lékarских, należących do własnego zakresu działania gminy;

f) Kontrolowanie, według wskazówek Prezydenta miasta, czynności policyjno-lékarских Magistratu, urzędników miejskiej służby zdrowia (oraz czynności innych wykonawczych organów w służbie gminy zostających), o ile te dotyczą zdrowia mieszkańców;

g) Przeglądanie sprawozdań miejskiego urzędu zdrowia.

§. 2. W szczególności stała komisja sanitarna obraduje nad następującymi czynnościami własnego zakresu gminy, do których należą:

a) Sprawy utrzymania porządku i czystości placów, ulic, domów, mieszkań i miejsc zebrań publicznych;

b) Sprawy utrzymania w czystości i suchości podziemia, oraz urządzenia pomiarów wody gruntowej;

c) Sprawy ulepszenia i utrzymania wychodków prywatnych i publicznych, oraz należytego ich oczyszczania i odpowietrzania (desinfekcji), dalej steków (kanałów), ścieków (rynstoków), urządzenia brzegów wód płynących i osuszenia wód stojących;

d) Sprawy zaopatrzenia miasta w dobrą żywność i dobrą wodę do picia i do użytku gospodarczego;

e) Sprawy higieniczne urządzenia szkół, szpitali, zakładów dobroczynnych i przytułków wszelkiego rodzaju zostających pod zarządem gminy;

f) Sprawy urządzenia kąpieli publicznych;

g) Sprawy higienicznego urządzenia warsztatów i fabryk oraz polepszenia zdrowia klas robotniczych w ogóle;

h) Sprawy zakładania i utrzymywania izb przedpogrzebowych i cmentarzy;

i) Sprawy sanitarne dotyczące się policyi żywności, napojów, towarów kolonialnych, materjałów aptecznych i leków tajnych będących przedmiotem handlu, w szczególności oględziny bydła i mięsa;

k) Obmyślanie sposobów prowadzenia wykazów podrzutek, głuchoniemych, obłąkanych i kretynów umieszczonych poza obrębem zakładów publicznych, a mieszkających w obrębie gminy. Dalej obradowanie nad zasadami opieki nad podrzutekami i sierotami;

l) Obmyślanie sposobów organizacji i udzielania pomocy lékarskiej chorym ubogim i położnicom, oraz osobom w nagłym niebezpieczeństwie życia zostającym;

m) Sprawy urządzenia targowisk na bydło i transportów bydła, urządzenia i utrzymywania składów padliny (ścierwisk);

n) Sprawy wszelkich robót publicznych przez gminę przedsięwziętych, o ile takowe zostają w związku ze zdrowiem mieszkańców, a więc budowy gmachów publicznych, szkół, więzień, koszar, kanałów, wodociągów, studni publicznych, wodotrysków, kąpieli publicznych, targowisk, bazarów, rzeźalni, wychodków publicznych, cmentarzy i t. d.;

o) Przedstawianie Magistratowi opinii o kandydatach na urzędników służby zdrowia.

§. 3. Stała komisja sanitarna w swoim zakresie działania, stawia wnioski w czynnościach policyjno-lékarских do poruczonego zakresu Magistratu należących, jak np.

a) Sprawy wykonywania nadzoru policyjno-lékarского nad prywatnymi zakładami léczniczymi, oraz sprawy wydawania pozwoleń na urządzenie takowych;

b) Sprawy udzielania pozwoleń na urządzenia zakładów zdrowiu szkodliwych, lub też uciążliwych dla mieszkańców miasta;

c) Sprawy wykonywania miejscowych środków ochronnych przeciw powstawaniu i széreniu się chorób epidemicznych;

d) Sprawy wykonywania pośmiertnych oględzin zwłok, sprawy wystawiania zwłok na widok publiczny i pogrzebów;

e) Sprawy wykonywania miejscowych środków ochronnych przeciw powstawaniu i széreniu się zarazy na bydło, tudzież rozmaitych chorób zwierząt domowych;

f) Sprawy wykonywania nadzoru nad składaniem padliny i warsztatami oprawców.

§. 4. Posiedzenie zwyczajne stałej komisji zwołuje Prezydent miasta przynajmniej raz w miesiąc. Nadzwyczajne posiedzenie zwoła On ile razy potrzebę tego uzna, lub też jeśli o to trzech stałych członków komisji do niego się zgłosi.

§. 5. Przewodniczący komisji sanitarnej jest jej organem zawiadującym i wykonawczym.

W szczególności przewodniczący:

a) zwołuje posiedzenia, przewodniczy obradom i układa porządek dzienny;

b) porucza pojedynczym członkom pewne czynności i mianuje delegatów do szczególnych czynności;

c) wyznacza referentów do zdawania sprawy na posiedzeniach Rady miejskiej;

d) odbiera raporty od członków komisji do specjalnych czynności delegowanych;

e) wprowadza uchwały i rozporządzenia komisji w wykonanie.

§. 6. Stałym referentem spraw przez Magistrat komisji sanitarnej do dalszej czynności przedstawianych jest fizyk miasta lub jego zastępca. W wyjątkowych przypadkach może Prezydent do referowania spraw przed komisją sanitarną przeznaczyć innego urzędnika.

Do prowadzenia protokołu obrad komisji sanitarnej, wyznacza Prezydent jednego z lékarzy obwodowych, na ciąg roku jednego.

Z SEJMU.

== Posiedzenie IX (d. 23/3). Sprawozdanie Wydz. kraj. o kosztach sanitarnych szczepienia ospy i powiększenia sił lékarских w kraju odesłano do komisji budżetowej.

P. Serwatowski imieniem Wydz. kraj. odpowiedział na interpelację posłów ruskich (wniesioną na VI pos.) w sprawie rachunków budowy zakładu dla obłąkanych w Kulparkowie. Mowca wykazał datami i cyframi kiedy i przez jakie komisje rachunki kulparkowskie były sprawdane i superrewidowane, tak że życzeniu wyrażonemu w interpelacji stało się już zadość.

Hausner przedstawił sprawozdanie komisji budżetowej o wniosku Wydziału kraj. co do ustalenia krajowego biura statystycznego. Komisja ta zgodnie z wnioskiem Wydziału kraj. wnosi: 1) utworzenie stałego biura statystycznego; 2) wyznaczenie rocznie kwoty 5,000 złr. na utrzymanie tegoż biura; 3) utworzenie dla tego biura jednej posady koncepcisty, którego płaca i wszelkie pobory z kwoty 5,000 złr. pokrywanemi być winny.— Hr. Golejew-

ski wnosil odroczenie utworzenia stalego biura i wyznaczenie tylko kwoty 5.000 złr. na r. 1877 na utrzymanie prowizorycznego biura statystycznego, nastepnie zgodzil sie na wniosek Groholskiego: aby uchwalic po 5.000 złr. rocznie przez dalsze 3 lata na utrzymanie prowizorycznego biura statystycznego a odstapic od tworzenia stalego biura.

Posiedzenie X ($2\frac{1}{3}$). Przyjeto w drugim i trzecim czytaniu wnioski komisji pod wzgledem ustalenia krajowego biura statystycznego po bardzo zywych rozprawach.

Dr. Hoszard jako sprawozdawca komisji administracyjnej o wniosku Wydzialu kraj. co do zmiany etatu posad w szpitalu lwowskim przez ustanowienie siodmej posady prymariusza, jako kierownika oddzialu t. zw. obserwacyjnego, wnosi: odrzucenie tego wniosku, bo oddzial ten jest zbitycznym. Posel Serwatowski (referent spraw szpitalnych w Wydziale kraj.) bronil wniosku Wydzialu kraj. mimo to jednakze znaczna wiecezoscia wniosek komisji zostal uchwalonym.

Posiedzenie XIII ($3\frac{1}{3}$). Dr. Kabat uzasadnil wniosek swoj (wniesiony na XII. pos.) o zaprowadzenie Wydzialu lekarskiego na wszechnicy lwowskiej. Mowca glownie argumentami prawniczemi uzasadnia slusznosc ządania, aby nie zupelny dotychczas uniwersytet we Lwowie dopelnionym zostal Wydzialem lekarskim, zwlaszcza, ze jego plan erekcyjny wyraźnie ten Wydzial obejmowal, i gdy faktycznie istnial on juz przez czas niejaki na wszechnicy lwowskiej. Wniosek ten odeslano do komisji edukacyjnej.

Wniosek Wydzialu kraj. wzgledem budowy pralni, lazni, lazienek, kuchni parowych i pomieszkania dla sluzby nizszej w szpitalu lwowskim, a na co wypada przeznaczyc 40,000 złr. rocznie przez lat 3, t. j. w latach 1876, 1877 i 1878, odeslano do komisji budzetowej.

Posiedzenie XIV. ($1\frac{1}{4}$). Wniosek Wydzialu krajow. o udzielenie pozyczki 10,000 złr. Towarzystwu szpitala dla ubogich dzieci sw. Zofii we Lwowie na budowe szpitala przekazano komisji administracyjnej.

Badeni Józef imieniem komisji kultury krajowej przedklada plan badania przyrodniczych wlasciwosci kraju, wypracowany przez Komisje fizyograficzną Akademi Umiejtnosci.

Badania te odbywac sie maja w kierunku topograficzno-orograficznym, geologicznym, zoologicznym, botanicznym, chemicznym i meteorologicznym, z uwzglednieniem nie tylko postepu teoretycznego, ale takze wszystkiego, co moze podniec gospodarstwo rolne, lasowe i przemysl krajowy. W uzupelnieniu tych badan ma byc zalozone muzeum plodow krajowych przy Akademii Umiejtnosci w Krakowie.

Uchwalono takze nastepny preliminarz rocznych kosztow tych badan:

Dla sekcji orograficzno-geologicznej 1800 złr., (t. j. na pomiary 600 złr., na badanie geologiczne 1200 złr.)

Dla sekcji zoologicznej, botanicznej, meteorologicznej dla kazdej po 500 złr.

Dla sekcji chemicznej 300 złr.

Na wydawanie sprawozdan, map, materyjalow do fizyografii krajowej 1,300 złr.

Na utrzymanie i uporzadkowanie muzeum 300 złr.

Na potrzeby kancelaryjne, korespondencji itd. 79 złr.

Ogol wiec wydatkow wynosic ma 5,379 złr.

Wniosek ten komisji Sejm jednomyslnie bez rozpraw przyjal.

Madajski imieniem komisji administracyjnej zdaje sprawe o wniosku Wydzialu kraj. wzgledem wybudowania osobnego zakladu dla polożnic we Lwowie kosztem 135,000 złr. Ze wzgledu na ogromne wydatki przez kraj ponoszone na cele szpitalne, komisja wnosi: odroczenie budowy, a wyznaczenie tylko na zakup gruntu w tym celu kwoty

12,000 złr.— Hausner wnosil zaniechanie nawet i kupna gruntu, bo nie ma widokow, aby kiedy Sejm uchwalil budowe zakladu polożnic we Lwowie. W tymze duchu przemawiali tez Splawinski, Kowalski, Golejewski, Bilous, a poniekad takze i Gniwosz. Sejm uchwalil bardzo znaczna wiecezoscia odroczye budowe osobnego domu na krajowy zaklad dla polożnic *ad calendas grecas*.

WIADOMOŚCI BIEŻĄCE.

* Kraków, dnia 8 kwietnia. — Komisja sanitarna odbyła w dniu 27 z. m. dwa posiedzenia, z których jedno, odbyte wspólnie z komisją pożarną Rady miejskiej poświęcone było kwestji czyszczenia kanałów miejskich; na drugim zaś, wspólnie z komisją uporzadkowania miasta, zajmowano się planem rzeźni (szlachtuza). — Kanalizacja tutejsza stanowi jedną z wielu słabych stron sanitarnych miasta naszego, dla tego też wszystko, co się tej sprawy tyczy, obchodzi nas żywo. Dla objaśnienia osób które nie znają tutejszych stosunków, nadmieniamy, że spusty (kanały) krakowskie, obejmujące dotychczas (z małym wyjątkiem) śródmieście, nie były snąć zbyt starannie budowane: albowiem w wielu miejscach są bardzo popsułe, częstiej potrzebują naprawy, a co dla nas najważniejsza, nie dają najmniejszej rękojmi pod względem nieprzenikliwości dna swego, a wreszcie, jako budowane bez poprzedniej niwelacji, nie wszędzie mają należyty spadek. Gdy do tego dodamy, że w śródmieściu w większej części domów wlewają się do tych spustów odchody kloakowe: łatwo pojąć, że kanalizacja ta jest źródłem ciągłego zakażenia powietrza w mieście. Niezaprzeczoną jest rzeczą, że na całym ciągu tych spustów kał i inne nieczystości wciąż się zatrzymują, zwłaszcza, że i spusty domowe, czyli t. zw. służby kloaczne po większej części również nie odpowiednio są zbudowane. Dla tego też czyszczenie tych spustów mające na celu popychać dalej ku Wiśle nieczystości zatrzymujące się, albo jeźli się to nie dało uczynić, wydobywać je okienkami i wywozić, było zawsze ważnym i nader kosztownym zadaniem zarządu miejskiego, który czynność tę oddawał przedsiębiorcom. Obecnie powierzono ją służbie czystości miejskiej pod kierunkiem p. Eminowicza, który już od kilku tygodni zabrał się do roboty. Z pracy dotychczas skuteczniejszej, okazuje się: że oczyszczanie przez dawniejszych przedsiębiorców nie było dokładnie uskuteczniane, albowiem na spodzie spustów leży powiększej części warstwa na 2 stopy albo i więcej, z odpadków, które przez lata się zatrzymywały, miejscami tak twarda, że ją kilofami trzeba wyrywać. W braku należytego spadku, i w braku wody do spłókiwania spustów, nie ma innej rady, jak wydobywać te zalegające masy okienkami spustów, co też obecnie służba miejska uskutecznia z pośpiechem, ażeby rzecz ta była ukończoną, zanim nastaną upały. Masy wydobywane miejscami są całkiem bezwonne; w innych miejscach atoli woń ich przestrzega o potrzebnym odwietrzaniu (*desinfectio*), które też w takich razach bywa przedsiębrane i na co do tej chwili Magistrat już przeznaczył tymczasowo 50 Złr. Na posiedzeniu następnym naczelnik służby miejskiej czystości ma przedstawić na piśmie krótki regulamin tej czynności, który po odpowiednich uwagach komisji sanitarnej służyć będzie za wskazówkę przy czyszczeniu spustów miejskich. — Co się zaś tyczy rzeźni, rozpatrywano plany mającej stanąć nad Wisłą w końcu ulicy Dietlowskiej. W ciągu dyskusji, blisko dwugodzinnej, zastanawiano się nad główną zasadą: czy mają być w rzeźni odrębne, całkiem zamknięte komory dla rzeźników zamożniejszych, czy nie?

W obec równości głosów, przewodniczący rozstrzygnął rzecz na korzyść rzeźni z główną halą, poprzedzianą małemi przegrodami dla ogółu rzeźników i z odrębnymi całkiem komorami dla zamożniejszych. — Ciąg dalszy rozpraw odłożono do następnego posiedzenia.

— W dniu 3 bm. odbyła komisja sanitarna posiedzenie pod przewodnictwem Dr. Warschauera mianowanego przez Prezydenta miasta zastępcą przewodniczącego. Na sekretarza komisji powołany został w myśl regulaminu na rok bieżący Dr. Buszek, lekarz miejski. Na posiedzeniu tém przeznaczono na wniosek Magistratu 25 zlr., na zakup środków odwietrzających dla ubogich mieszkańców nie mogących takowych w razie potrzeby zapłacić. — Uchwalono również na wniosek Magistratu zakazać wystawiania zwłok po kościołach i kruchtach w trumnach otwartych, i postanowiono aby z otwarciem domu przedpogrzebowego zabronić w ogóle wystawiania zwłok w kruchtach i kościołach. — Sprawę kanalizacji przedmieść przekazano do zdania sprawy komisji złożonej z prof. Dra Janikowskiego, Doc. Dra Grabowskiego i Dra Buszka. — Na żądanie sekcji III. Rady miejskiej udzielono opinii co do założenia apteki na Kleparzu, uchwalając po dłuższych rozprawach, zgodnie z wnioskiem sprawozdawcy Dra Grabowskiego, iż nie zachodzi potrzeba tworzenia jeszcze jednej apteki w mieście Krakowie. — Załatwiono następnie podanie Towarzystwa lekarskiego krak. co do odbywania sekcji policyjno-lekarskich, poczem Prof. Dr. Janikowski odczytał wniosek co do ustanowienia miejskiego biura statystycznego, a który na przyszłym posiedzeniu przyjdzie pod rozprawy. — Doc. Dr. Grabowski poruszył sprawę niehigijenicznego urządzenia aresztów miejskich i niestosownego postępowania, że nie tutejsi chorzy po wylécznieniu w szpitalach zatrzymywani bywają aż do wysłędzenia ich przynależności w niehigijennie urządzonej aresztach miejskich czasem i tydzień, przez co nieraz na nowo w chorobę popadają. Do zbadania téj sprawy i przedstawienia odpowiedniego wniosku wybrano komisję złożoną z Docentów Drów Grabowskiego, Neussera i fizyka Dra Mohra. — Zgodnie z wnioskiem Profesora Dra Korczyńskiego uchwalono udać się do Prezydenta Miasta, aby wydał Komisarzom obwodowym polecenie wydawania nadal świadectw ubóstwa potrzebującym chorym nietylko wtedy gdy udają się do szpitala, ale także w razie udawania się ich do klinik krakowskich.

* Sekcja higieniczna Towarzystwa lek. krak. odbyła w dniu 24 z. m. 3cie posiedzenie, na którym Dr. Lutostański odczytał projekt odezwy do Rady szkolnej krajowej w przedmiocie niedostatków higienicznych szkół tutejszych, osobliwie pod względem liczby godzin. — Następnie Dr. Buszek odczytał uwagi o sposobie poprawienia wody w studniach krakowskich, a w dyskusji, która się z tego powodu wszczęła, Dr. Lutostański odczytał projekt regulaminu mającego na celu zabezpieczenie wody w tutejszych studniach. Nareszcie toczyły się rozprawy dotyczące się ogólnego planu uzdrowotnienia miasta.

* Z powodu uwag naszych, dotyczących się kramów budujących się na placu Szczepańskim dla przekupniów z Sukiennic, „Czas“ objaśnia nam, że kramy te jako drewniane, nie mogą być ogrzewane. Sam materyjał budowlany jeszcze tu nie rozstrzygał rzeczy, tylko materyjał dachu, a pisząc swe uwagi, nie wiedzieliśmy czy takowy będzie ogniotrwały, czy nie. Obecnie widzimy, że kryją dach tekturą smołowcową, która należy do materyjałów bezpieczniejszych od gontów. Ostatecznie ubolewamy, że znów jestto budowa tymczasowa (podobno na lat trzy), i że nie przyszedł do skutku projekt prywatny wniesiony przed 4 laty do Rady miejskiej, aby cały plac Szczepański zabudować porządnym Bazarem z żelaza i kamienia (i da-

chu cynkowego) albowiem nie mielibyśmy już na tym placu szpetnych kramików, szkodliwych dla zdrowia przekupniów, które plac zalegają, ani też kramów obecnie budujących się, które są wprawdzie lepsze, ale jeszcze wszystkim słusznym wymaganiom nie czynią zadość.

* Warszawa. Lekarz tu praktykujący, M. Rosenfeld poruszył w *Gaz. lekar.* myśl założenia „Domu przytułku dla lekarzy inwalidów, oraz dla wdów i sierot po tych lekarzach pozostałych. Oby ten projekt, zasługujący bardzo na poparcie, mógł być urzeczywistniony!

* W Poznaniu istnieje komisja sanitarna, pod przewodnictwem prezesa policyi, do składu którejto komisji wchodzi obecnie: 1 aptekarz, 4 lekarzy, 1 radca miejski (wszyscy niemcy) 1 weterynarz (Stanowski) i 1 przyrodnik (Dr. Wituski). Komisja ta wydała przed niedawnym czasem przepisy dotyczące się oczyszczenia mieszkań dotkniętych powodzią.

* Wykłady Prof. Pettenkofra, (C. d.) W wykładzie 6-tym P. porównywa kosztą przewietrzania wychodków z ich odwietrzaniem, biorąc znowu za wzór budynku Banku hipotecznego w Mnichowie, w którym średnio 30 osób co dzień używa wychodków. Otóż w gmachu tym wentylacja wychodków bardzo skuteczna, o której poprzednio wspominaliśmy (za pomocą płomienia gazowego) kosztuje rocznie 77 marek. Odwietrzenie téj ilości kału, licząc 9 kgm. siarkanu żelazawego rocznie na osobę, a 50 kgm. téj soli po 8½ mk., kosztowałoby na rok 46 mk.; tym sposobem atoli osiągnięto by tylko połowę celu, albowiem siarkan żelazawy zmniejsza wydobywanie się CO₂ z odchodów kloacznych tylko o połowę, węgleku wodu (CH₄) o 1/3, a pochłanianie tlenu o połowę. Odwietrzanie téjże ilości kwasem karbolowym, licząc 9 kgm. tegoż na osobę rocznie, a 1 kgm. tego kwasu średnio po 70 fen., kosztowałoby 189 mk.; a skutek również nie jest tak pewny, pominąwszy już przykrą woń tego kwasu. Do otwierania za pomocą ziemi (wychodków ziemnych, *Erdcloset*) potrzebaby średnio na osobę rocznie 1780 kgm. ziemi, a zatem dla 30 osób 53,400 kgm. czyli 53 lekkich wozów, które, licząc wóz po 3 mk., kosztowałyby na rok 159 mk. Przytém w ten sposób nie wszystkie gazy się pochłania i, co najważniejsza, wyjątkowe są tylko domy i zakłady, które mogłyby tyle ziemi odpowiedniej mieć do rozporządzenia.

Następnie przypomina prosty sposób jak przekonać się, czy powietrze zawiera amonjak. W tym celu kawałek papieru żółtego kurkumowego umieszcza się między dwoma szkiełkami w ten sposób, że połowa papierka wystaje na zewnątrz: jeżeli część wystająca brunatnieje, jestto dowodem, że w powietrzu znajduje się amonjak.

Daléj na dowód, jak niezbędną jest wentylacja wychodków, przytacza doświadczenia robione przez siebie i przez Dra Erismanna w Mnichowie za pomocą anemometru, z których się okazuje: że w wielu domach w ciągu doby niemniej jak 1160 do 500,000 m. sześć (40,000 do 20,000,000 stóp sz.) gazów wpływa z wychodków do mieszkania! Na zarzut zaś tych, którzyby się obawiali, ażeby przez wentylację wychodków nie zanieczyściło się powietrze miasta, odpowiada: że gazy te wszak i tak dostają się na zewnątrz, tylko przez domy; a zatem wychodzi to na to samo, jak gdybyśmy dym z domów wypuszczali nie przez kominy, lecz przez okna mieszkań.

W końcu P. przedstawił modele beczek kloacznych wzorowych, które nie dadzą się należycie opisać bez rysunku.

Redaktor odpowiedzialny: Prof. Dr. St. Janikowski.